

MESLEK SEÇİMİNDE YETENEK, MESLEKİ İLGI VE DEĞERLERİNİ TANIMA

2021-2022 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI veli-öğretmen BİLGİLENDİRME YAYINI

Değerli veliler;

Lise dönemindeki gençler için bir konuda **karar vermek ve seçimde bulunmak** en zorlandıkları konuların başında gelmektedir. Meslek seçimi de ergen için bu dönemde karar vermekte zorlandığı önemli seçimlerden biridir. Çocuğunuzun yaşamındaki en önemli bir kaç karardan biri olan meslek seçiminde kuşkusuz siz anne babalara da önemli görevler düşmektedir. Meslek seçiminde çocuğunuzun desteklemeniz ve yönlendirmenize yardımcı olması amacıyla sizlere bu bülteni hazırladık.

MESLEK SEÇİMİ

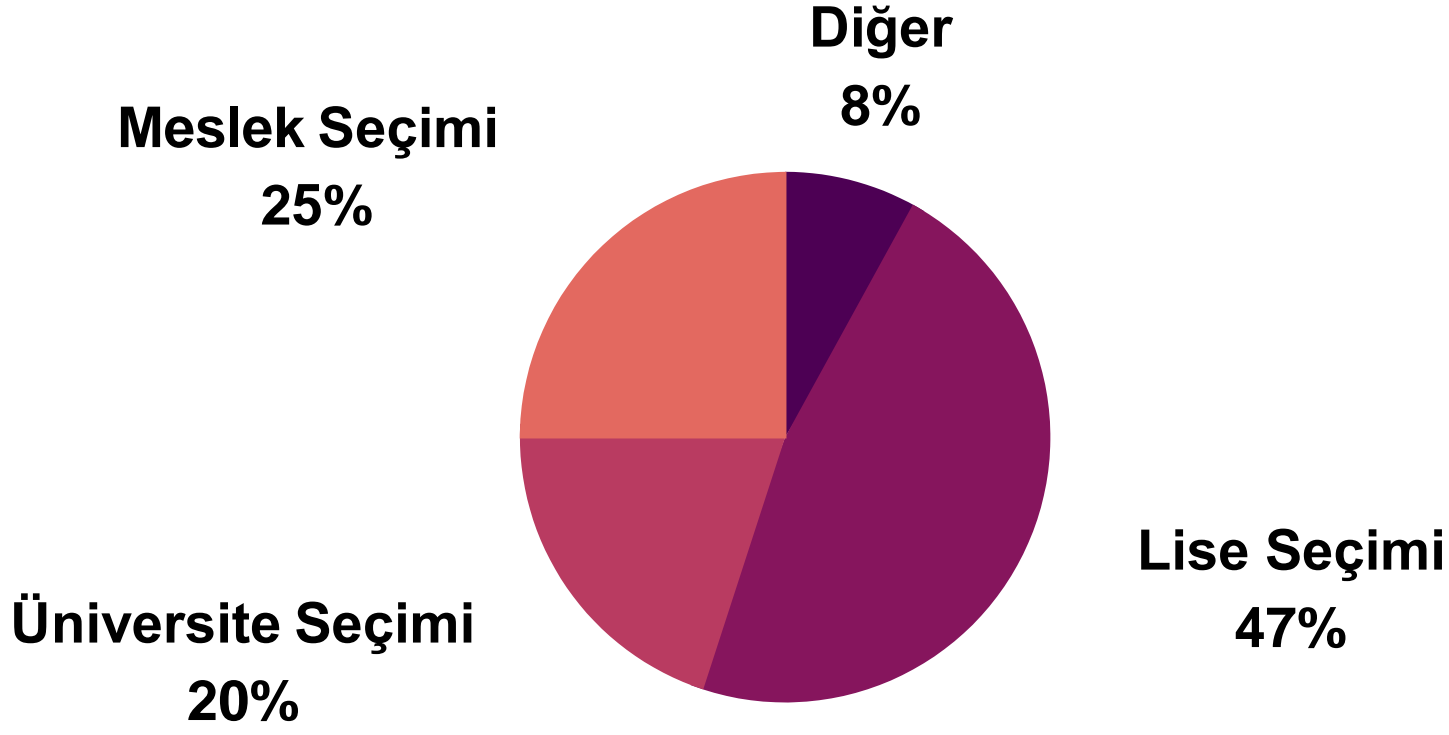
Meslek; bir kimsenin hayatını kazanmak için yaptığı, kuralları toplum tarafından belirlenmiş ve belli bir eğitimle kazanılan bilgi ve becerilere dayalı faaliyetler bütünüdür. Mesleğin sürdürülmesindeki etkenlerden biri olan kazanç, bireyin meslek seçimi kararını etkileyen tek faktör değildir. Bu kararı etkileyen sosyal statü, düzenli yaşam gibi farklı doyum kaynakları da vardır. Bireyin yapmış olduğu faaliyet, ilgi ve yeteneklerine hitap ediyorsa kişi mesleki açıdan doyum sağlar. Mesleki doyum ise, genel doyuma yansır.

Bireyin hayatta mutlu olması bir anlamda kendi özelliklerine uygun, doyum sağlayıcı meslek seçmesine bağlıdır.

Bireyin meslek seçimindeki kararı, işindeki başarı ve başarısızlığını da etkiler. Her birey farklı ilgi ve yeteneklere sahiptir. Her meslek de farklı yetenekleri gerektirir. Kişi, sahip olduğu nitelikleri gerektiren mesleklerde başarılı olur. Bu nedenle meslek seçiminde temel amaç; kişinin mutlu olabileceği bir geleceğin planlanmasıdır. Bu noktadan yola çıkan genci, karar verme aşamasında bazı sıkıntılar beklemektedir. Genç; bir yandan ergenlik problemleriyle meşgul olurken, bir yandan da geleceğiyle ilgili bir seçim yapmak zorundadır. Hızlı bir psikolojik ve fiziksel değişim içindeyken aynı zamanda gelecekteki eğitimi, kariyeri hakkında yeni kararlar verme baskısı, genci daha önce oluşturduğu kimliğini gözden geçirmeye zorlar. Bu noktada aile desteği ve ailenin meslek seçimi konusundaki yönlendirmeleri çok önemlidir. Meslek seçimi sürecinde anne babaların, kendi istekleri doğrultusunda çocuklarını yönlendirmek yerine onların yeteneklerini, ilgilerini ve yaşamdan beklentilerini anlamaya çalışmaları ve kendilerini tanımları konusunda destek olmaları gerekmektedir.

Kendini Tanıma

Kararlarda Ailenin Etkisi

Meslek Seçiminde Kendini Tanıma ile İlgili İpuçları

Kendini tanıma, insanın psikolojik ve fiziksel açıdan kendinde olanları bilmesi, kendinde olanların farkında olması ve bunları doğru değerlendirmesi ile ilgilidir. Bir insanın fiziksel özelliklerini, duygularını, düşüncelerini, istek ve gereksinimlerini, güçlü ve zayıf yönlerini, amaç ve değerlerini, yeteneklerini ve becerilerini tanıması, bilmesi ve bunların farkında olmasını ifade eder.

Bu süreçte gencin kendisini tanıması için;

- Güçlü ve zayıf yönlerini tanıması,
- İlgil alanlarını saptaması,
- Kişilik özelliklerini ve değerlerini belirlemesi,
- Bedensel ve zihinsel güçleri ile ilgili farkındalığını geliştirmesi,
- Yeteneklerini belirlemesi gerekmektedir.

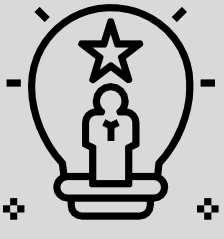
Meslek seçimi açısından bir kişinin kendini tanıması ; onun meslek seçiminde rol oynayan kişilik özellikleri yönünden kendini açık ve doğru biçimde değerlendirebilmesidir. Başka bir deyişle; kişinin her istediğini bilmesi ve isteklerine erişebilme gücünü iyi tanıması gerekir.

Yani;

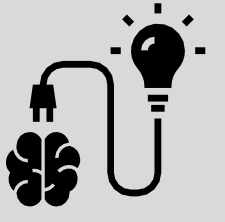
I- Hangi alanda ne düzeyde yeteneğe sahip olduğunu (**YETENEK**)

II- Nasıl bir çalışma ortamında ne gibi işleri yapmaktan hoşlanacağını (**İLGİ**)

III- Mesleğinden ne gibi yararlar beklediğini (**DEĞER**) bilmesi gerekir

YETENEK

YETENEK

Yetenekler, kalıtımla getirilen gizli gücün, eğitim ve çevre etkisiyle geliştirilmiş kısmını ifade eder.

Birey, bir mesleği ya da onu hazırlayan bir eğitim programını seçerken hangi yetenek türüne ne derece sahip olduğunu düşünmeli ve en çok sahip olduğu yeteneğini kullanabileceği çalışma alanını oluşturmalıdır.

Bir gencin geleceğini şekillendirecek olan mesleğini veya ona hazırlayan bir eğitim programını seçerken, hangi yetenek türüne, ne derece sahip olduğunu düşünmeli ve en çok sahip olunan yeteneklerini kullanabileceği çalışma alanını araştırmalıdır. Sahip olunan yetenekten farklı yetenek gerektiren bir alana yönelindiğinde; o alanda başarı şansı daha düşük olacak ve buna bağlı olarak mesleki doyumsuzluk yaşanacaktır. Bir kimsenin bir alanda ki yeteneğini yani öğrenme gücünü tanımasının en kolay ve bilinen yolu; o güne kadar o alanda yaptığı çalışmalarda elde ettiği başarıya bakmasıdır.

O halde; meslek seçme durumunda olan gençlerin; güçlü ve zayıf oldukları alanları dikkate almaları ve en çok sahip oldukları yetenekleri, en fazla gerektiren meslekleri tercih etmeleri gerekmektedir.

Örneğin;

Bir öğrenci okulda hangi konuları zorlanmadan, zahmetsizce öğrendiğine ve o konularda sınıfta öğretilenin üzerinde genellemeler yapabildiğine, hangi alanlarda ise; sadece derslerde kendisinden beklenenleri yerine getirebildiğine bakarak yeteneklerini az çok değerlendirebilir.

Genel akademik yetenek; Sözel, sayısal ve şekil-uzay ilişkileri yeteneği olmak üzere 3 tür yeteneği içeren bir kavramdır.

- **Sözel Yetenek:** Bu yetenek sosyal bilimlerde, dil bilim ve diğer insan bilimlerindeki başarı için gereklidir. Zengin bir sözcük dağarcığına ve çağrışım gücüne sahip olma, duygu ve düşünceleri, değişik sözcükler kullanarak etkileyici bir biçimde ifade edebilme, akıcı bir üslupla konuşabilme ve yazabilme, orijinal ve sanat değeri olan kompozisyonlar yazabilme.
- **Sayısal Yetenek:** Bu yetenek bütün temel bilimlerde, tıp, veterinerlik gibi sağlık bilimlerinde ve mühendislik alanlarında başarı için gerekli bir yetenektir.

Hesaplama: Sayılarla dört işleme dayalı hesapları çabuk ve doğru bir şekilde yapabilme, bir işlemdeki hatayı çabucak bulabilme.

Sayısal Akıl Yürütme: Matematik ilke ve kavramları kullanarak problemleri çözebilme, sayılar arasındaki ilişkileri görebilme.

- **Şekil-Uzay İlişkileri Yeteneği:** Bu yetenek; inşaat, makine, harita kadastro mühendisliği, mimarlık, endüstriyel tasarım, diş hekimliği gibi alanlarda başarı için gerekli bir yetenektir.

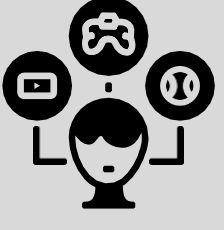
Şekil algısı: Nesnelerin, resimlerin veya geometrik şekillerin detaylarını algılama, nesneler, resimler veya şekiller arasında gölge, genişlik, boy vb. özellikler yönünden farkları görebilme.

Uzay İlişkilerini Görebilme: Bir şeklin düzlem üzerinde ya da bir cismin uzayda döndürülmesi ile alacağı biçimi göz önünde canlandırabilme, açınımı verilmiş bir cismin kapalı halini görebilme veya tersini yapabilme.

Renk Algısı: Renkleri tanıma, renklerdeki benzerlikleri ve farkları algılama, aynı renkteki iki cisimde ton farkını görebilme.

Bellek: Sözcükleri, sayıları, sembolleri çabucak belleme ve uzun zaman hatırd tutma.

Ayrıntıyı Algılama: Çevredeki uyarıcıları ve aralarındaki farkları çabucak ve doğru bir şekilde algılayabilme.

İLGİ

Herhangi bir zorlama altında olmadığı ya da kendisine bir ödül vaat edilmediği halde birey kendiliğinden bazı faaliyetlere girişiyor ve bundan doyum sağlıyorsa, bu kişinin o tür faaliyetlere ilgisi olduğu söylenebilir. İlgili alanları; sosyal bilim, canlı varlık, mekanik, ikna, ticaret, edebiyat, güzel sanatlar, müzik, sosyal yardım alanlarıdır.

Bireyin seçeceği mesleğe ilgi duyması; yapacağı işten zevk almasında ve bıkkınlık hissetmemesinde büyük rol oynar. Dolayısıyla kişinin ilgi duyduğu faaliyetleri mesleğe dönüştürmesi yaptığı işte daha verimli olmasını sağlayacaktır. Çünkü insan beyni merak ve ilgi duyduğu konularla uğraştığında potansiyelini maksimum düzeyde kullanmaktadır. Bu nedenle kişinin ilgi duyduğu mesleği yapması hem birey hem de toplum ruh sağlığı açısından büyük önem taşır.

İLGİ TÜRLERİ

Temel Bilim: Temel bilim ilgisi Fizik, Kimya, Biyoloji gibi bilimlerin konularını oluşturan doğal olayları incelemek, Matematik konuları ile uğraşmak gibi davranışlarda kendini gösteren ilgi alanıdır.

Sosyal Bilim: Sosyal olayları incelemek ve nedenlerini araştırmak gibi davranışlarda ifadesini bulan ilgi alanıdır.

Canlı Varlık: Hayvan ve bitkilerin yaşayışını incelemekten, onları yetiştirip üretmekten zevk alma davranışları içerir.

Mekanik İlgili: Bu ilgisi yüksek olan kişiler çeşitli alet ve makineler yapmak, işletmek ve onarmak gibi faaliyetlerden hoşlanır.

İkna: Başkalarına düşüncelerini aktarma, belli bir amacı gerçekleştirmek için başkalarını etkileme gibi davranışları içeren ilgi alanıdır.

Ticaret: Alım satım işleri ile uğraşma, ticaret yolu ile kar elde etme, bir malı müşteriye tanıtmaya ve satma gibi faaliyetlerle ilgili alandır. Ancak ticarete ilgi duyan insanlar hangi meslekten olursa olsunlar, meslekleri ile ilgili bir ticarete yönelebilirler.

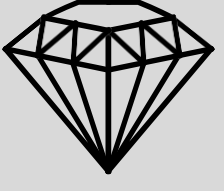
İş Ayrıntıları: Ayrıntılarla uğraşmaktan hoşlanma, her işi günü gününe yapma, bir yazı veya hesabı inceden inceye kontrol etme, her şeyi düzenli tutma gibi davranışlarda kendini gösteren ilgi alanıdır.

Edebiyat: Her türlü edebi eseri inceleme, eleştirme ve edebi eserler yazma gibi davranışlarda ifadesini bulan ilgi alanıdır.

Güzel Sanatlar: Bu ilgi alanı daha çok resim, heykel ve el sanatları ile ilgili eserleri incelemek veya bu tür eserler ortaya koymaya ilgili alandır.

Müzik: Müzik aleti çalma, müzik dinleme, beste yapma gibi davranışlarda kendisini gösterir.

Sosyal Yardım: Sosyal yardım ilgisi, hasta, yoksul ve sakat insanlara yardım etme ve onların sıkıntılarını azaltma gibi davranışlarla ilgili alandır.

MESLEKİ DEĞER

Meslek faaliyetlerinin sonunda beklenen doyum genellikle “Meslek Değeri” olarak adlandırılır. Bireyin “Ben ne için çalışıyorum?”, “Mesleğimden, hayattan ne bekliyorum?” gibi sorulara verdiği cevaplar o kişinin meslek değerlerini yansıtır.

Bilindiği gibi belli bir meslek alanında çok değişik iş ve pozisyonlar vardır. Bunlar bireylerin değişik ihtiyaçlarına farklı düzeyde cevap verebilmektedirler. Değerleri yakından tanıyan bir kimse, bunlara uygun iş ve pozisyonlarına kolaylıkla bulabileceği mesleklere yönelebilir ve eğitimi sırasında kendini o pozisyonların gereklerine göre hazırlar.

DEĞER TÜRLERİ

Yeteneği kullanma ve geliştirme: Yeteneklere uygun işler yapma ve yetenekleri geliştirme.

Yaratıcılık: Özgün fikirler ortaya koyabilme ve bunları uygulayabilme.

İlgileri geliştirme: Hoşa giden etkinliklerde bulunma, ilgi çekici işler yapma.

İşlerin çeşitli olması: İş yerinde görevlerin değişiklik ihtiyacına cevap vermesi.

Kazanç: Çok para kazanma.

Düzenli ve kararlı bir yaşam sürme: İş saatlerinin ve elde edilecek gelirin düzenli olması.

Sosyal güvence: İşsiz kalmama, gelecekte rahat bir yaşam için kararlı bir gelire sahip olma.

İlerleme: Bilgi ve deneyimi geliştirerek meslekte üst konumlara geçebilme.

Ün-şöhret sahibi olma: Adını duyurma, herkesçe tanınan bir kimse olma.

Risk alma: Bazı tehlikeleri göze alarak daha çok kazanç, daha üst düzeyde mevki veya ün sahibi olabilme.

Liderlik: Başkalarını yönetebilecek bir konuma gelme.

Bağımsızlık: Kendi işinin sahibi olabilme, başkalarına bağımlı olmadan çalışabilme.

İş birliği: Başkalarına danışarak, sorumluluğu başkaları ile paylaşarak çalışabilme.

Toplumsal saygınlık: Toplumda saygın bir yer edinme, iyi bir mevki sahibi olma.

Yarışma: Başkaları ile yarışarak, başkalarına üstün olduğunu kanıtlama:

Bağımsızlık: bağımsız olabilme, işini başkalarına bağımlı olmadan istediği gibi yapabilme.

Özel yaşam: İşin, kişinin özel yaşamına zaman ayırabilme olanağı tanınması.

İkna: İşin başkalarını ikna edip, onları etkileyerek belli eylemlere yöneltme olanağı tanınmasıdır.

SAĞLIKLI BİR MESLEKİ KARAR SÜRECİNİN 3 AŞAMASI VARDIR

Mesleki karar sürecinde birey öncelikle **ilgi, yetenek ve değerlerini** belirlemelidir.

Gencin; ilk aşamada hangi çalışma alanının gerektirdiği görevleri yerine getirebileceğini (**yetenekleri**), nasıl bir çalışma ortamında ne gibi işler yapmaktan hoşnut olacağını (**ilgileri**) ve mesleki etkinliklerden başka ne gibi yararlar beklediğini (**mesleki değerlerini**) net olarak belirlemesi gerekir.

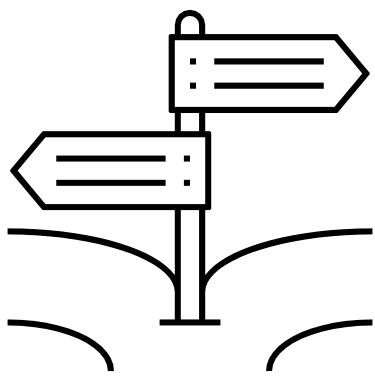
İkinci aşamada meslekleri ayrıntılı olarak tanıyıp, seçeneklerinin neler olduğunu araştırmalıdır.

Gencin son aşamada; kendisi ve meslekler hakkında yeterli bilgiye sahip olduktan sonra kişisel nitelikleri ile mesleklerin gerektirdiği özellikler arasında bağlantı kurup, kendisi için en uygun kararı vermesi gerekir.

KARAR VERME SÜRECİNDE ÇOCUĞUNUZ/ÖĞRENCİNİZE NASIL YARDIMCI OLABİLİRSİNİZ?

Gencin kendi ilgi, yetenek ve beklentileri doğrultusunda seçim yapmasına izin verin.

Yapacağınız en büyük yardım, ilgi ve yeteneklerini tanımada ona yardımcı olmaktır. Bazı yetenekler aile tarafından anlamlı bulunmadığı için, ihmal edilebilir ya da bastırılabilir.

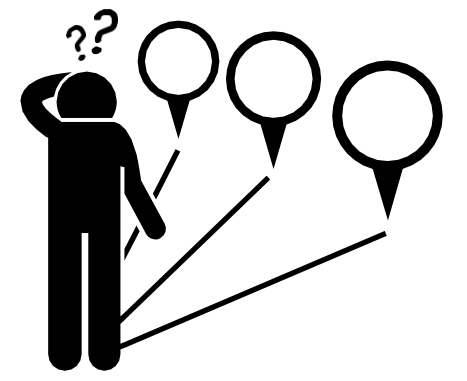

Meslek seçiminde gençlerin cevaplamaları gereken bazı sorular vardır.

Bu soruları cevapladıkça meslek seçimlerine dair verecekleri kararlar daha sağlıklı olacaktır. Başarılı olabileceği meslekleri araştırırken çocuğunuzun "Ben neler yapabilirim?" sorusunun cevabı yeteneklerini, "Ben neleri yapmaktan hoşlanırım?" sorusunun cevabı günlük yaşamındaki ilgi alanlarını, "Ben ne istiyorum?" sorusunun cevabı ise meslek değerlerinin tanımlanmasını ve yaptığı işin sonunda elde etmek istediği olanakları belirler.

Gençleri kendisinden daha başarılı olan kişilerle kıyaslamak onu üzecek ve kızdıracaktır.

Böyle bir durumda çocuğunuza; "Seni bu halinle kabul etmiyorum, sen de başkaları kadar başarılı olursan seni kabul ederim." mesajını vermiş olursunuz. Unutmayın; insanlar yetenekleri yönünden eşit değildir. Çocuğunuzun durumunu başkalarıyla değil daha önceki kendi durumuyla değerlendirin.

Bazı durumlarda anne-baba kendi gerçekleştiremedikleri ideallerini çocuklarının gerçekleştirmesini bekler.

"Ben olamadım, o olsun" anlayışı ile genç zorlanır. Çocuğunuzun istek ve ideallerinin sizden farklı olabileceğini unutmayın. Meslek seçimi konusunda yol gösterebilir, fikrinizi söyleyebilirsiniz ama son kararı genç vermelidir.

Bazı anne babalar çocuğunun yeteneklerini dikkate almadan onu zorlar.

Çocuğunuzun yeteneklerine ve isteklerine uygun olmayan bir mesleği seçmesi onu mutsuz ve genellikle başarısız yapar.

Anne baba tutumları, çocuğun mesleki gelişimini olumlu ya da olumsuz etkileyebilir.

Örneğin, otoriter aileler çocuğun bağımsız karar verme davranışını pekiştirmezler. Bu durum bireyin, kendisini objektif değerlendirmesini ve meslek kararı vermesini zorlaştırır.

KARAR VERME SÜRECİNDE ÇOCUĞUNUZ/ÖĞRENCİNİZE NASIL YARDIMCI OLABİLİRSİNİZ?

Unutmayın ki, çocuğunuz seçtiği meslekle, yaşamını nasıl geçireceğini belirleyerek büyük oranda geleceğini planlamış olacaktır.

Bazı anne babalar çocuğunun yeteneklerini dikkate almadan onu zorlar.

Çocuğunuzun yeteneklerine ve isteklerine uygun olmayan bir mesleği seçmesi onu mutsuz ve genellikle başarısız yapar.

Mesleklerin gerektirdiği özellikler, çalışma ortamı, iş olanakları, kazanç durumu, bugünü ve geleceği hakkında araştırma yapılması ve araştırmalara çocuğunuzun da katılması, onun meslekler hakkında doğru bilgi sahibi olmasına yardımcı olacaktır.

Anne baba belirli mesleklere yönelik olumlu ya da olumsuz tutum ve düşüncelerini çocuğa yansıtmemalıdır. Bu durum, meslek seçimi aşamasında bireyin kendi gerçeklerinden uzaklaşıp, ailesinin benimsediği yöne kanalize olmasına neden olabilir.

Son olarak gencin; kendi özelliklerini (ilgi, yetenek, değer) ve mesleklerin gerektirdiği özellikleri (akademik beceriler, fiziksel, bedensel, ruhsal özellikler, çalışma ortamları, çalışma alanları, özel koşullar vb.) göz önünde bulundurarak istenen yönleri fazla, istenmeyen yönleri az olan seçeneğe karar vermesi gerekir.

